

AUCTORES BRITANNICI MEDII AEVI · II

IOHANNES BLUND

TRACTATUS DE
ANIMA

EDITED BY
D. A. CALLUS O.P.
AND
R. W. HUNT

LONDON · *Published for* THE BRITISH ACADEMY
by THE OXFORD UNIVERSITY PRESS

1970

303. Solutio. Dicimus quod anima est substantia incorporea. Et ad primam objectionem, Dicendum est quod quando anima metitur spatia terrarum vel spatia firmamenti per ymagines eorum ad quas ipsa se convertit, tunc sunt ipse ymagines repositae in cellula memoriali, que corporea est, et non in ipsa anima. Sole enim ymagines intelligibiles reponuntur in anima.

304. Ad aliud. Dicendum est quod cum anima habeat esse in corpore ut in eo adquirat suam perfectionem per adeptionem virtutum et scientiarum semper convertit suas intentiones ad ymagines repositas in corpore que assimilantur rebus extra, ut per intuitionem earum ratione mediante sibi adquirat scientias et virtutes. Nec oportet quod anima sit ibidem sita ubi illa sita est ymago quam ipsa intuetur, sicut si videam parietem, propter hoc non sum in pariete. Unde quamvis anima sentiat in extremitate corporis stimulum pungentem, propter hoc non est anima ibidem existens secundum essentiam in extremitate illius corporis.

305. Sed obicitur. Illa potentia percipiendi qua anima percipit et intuetur passiones in extremitate corporis constitutas et in cellula cerebri, aut est in anima ut in subiecto, aut in corpore ut in subiecto. Si in corpore ut in subiecto. Contra. In corpore est potentia recipiendi illas impressiones et in corpore est potentia easdem percipiendi. Ergo qua ratione dicitur de corpore vere quod ipsum recipit illas passiones, de corpore potest dici vere quod ipsum percipit easdem. Ergo vel ipsum corpus est ipsa anima, vel frustra est ipsa, cum corpus posset exercere easdem operationes quas anima exerceret. Si potentia percipiendi sit in anima ut in subiecto, et potentia recipiendi passiones extra sit in extremitatibus corporis, queritur qualiter anima possit percipere passiones illas cum in illa non sit ibi presens.

306. Similiter queritur, cum corpus omnino vegetetur ab anima,

3 spatia om. P 4 tunc om. P 5 enim om. C intelligibiles: intelligibilium P
7 habeat: habet V 8 eo: ea C adeptionem: adoptionem C
10 intuitionem: intentionem V earum: eorum P 11 adquirat: adquiratur C
12 intuetur: eam add. C 15 secundum essentiam om. V essentiam: existentiam P
17 et om. P 18 extremitate: illius add. V cellula: cellulis P
19 aut²: est add. V 20 recipiendi: percipiendi P 21 easdem percipiendi: percipiendi eandem P
22 recipit: percipit V 23 percipit: percipitur P 24 ipsa¹: ipsum P
27 anima: illa V 28 in om. C illa: ipsa P ibi presens: in presens ibi P

1-2 ad primam objectionem: cf. supra, n. 300.

4-6 cellula memoriali: cf. Avic. *Canon* I. fen. i, doct. 6, summa 1, cap. 5 (76^{rb-vb}): '... que est virtus conservativa et memorialis. Et est thesaurus eius ...'.

7 Ad aliud: cf. supra, n. 301.

7-11 Cf. Avic. *De An.* v. i (22vb); Algazel *Metaphys.* II. v. 3 (185). Cf. infra, nn. 324, 336.

qualiter totum corpus habeat vegetationem ab ipsa nisi ipsa distendatur per illud totum.

307. Ad hoc diceret forte aliquis quod hoc est per transmissionem spirituum vitalium. Contra. Illi spiritus aut sunt corporei, aut incorporei; aut animati, aut inanimati. Si animati: ergo habent animam; et ita occurrit precedens dubitatio de ipsis. Si inanimati: ergo vitam conferre non possunt, vel vegetationem. Si sunt non corporei, aut sunt substantie, aut non. Si sunt substantie, qualiter transmittuntur nisi vitam habeant, et etiam locum obtineant. Si non sunt substantie: ergo accidentia sunt: ergo transmitti non possunt, quia accidentia non possunt permutare suum subiectum.

308. Solutio. Dicimus quod potentia percipiendi est in anima ut in subiecto, et potest intueri passiones corporis, licet ipsa ibidem non sit cum ipsis passionibus presens secundum sui essentiam; quia, ut assignata est ratio superius, ipsa semper, ut suam habeat perfectionem, habet convertere suas intentiones ad inmutationes formatas in corpore, et omnes illas potest intueri inclusa in corpore habens se ad similitudinem centri. Sicut enim si centrum esset oculus videret totam circumferentiam, et si esset illa circumferentia speculum, ipse oculus posset videre ymagines usquequaque parte circumferentie constitutas in speculo, et tamen non esset ipse oculus actu existens secundum sui essentiam in unaquaque parte ipsius circumferentie. Similiter anima existens in corpore potest intueri ymagines formatas in ipso corpore, non tamen erit presens secundum sui essentiam cum ipsis ymaginibus.

309. Ad aliud. Dicendum est quod, licet vegetatio per totum corpus sit, non tamen oportet quod anima distendatur per totum corpus. Sicut si centrum circuli esset igneum, ipsum illuminaret totum circulum, et illuminatio procedens ab ipso distenderetur per totum; et tamen ipsum

1 corpus om. P 3 aliquis: quis P hoc om. C transmissionem: transmutationem P
4 corporei: corpora P 4-5 incorporei: non corpora P
aut incorporei om. V 5 animati^{1, 2}: animata P inanimati: inanimata P 6 de: ex C inanimati: inanimata P
8 sunt om. P transmittuntur nisi: transmutantur in P
9 obtineant: habeant C sunt om. P 10 transmitti: transmutari P
11 permutare: transmutare V 13 ipsa om. P 16 convertere: convertens V
17 potest: ipsa add. V similitudinem: dissimilitudinem P
19 si om. P 20 parte om. V 20-22 constitutas ... circumferentie om. per hom. C
26 aliud: hoc P 27 tamen om. V 28 si centrum: intelligere quod totum P

3-4 per transmissionem spirituum vitalium: cf. Costa ben Luca ibid. i-ii (121-30); Guill. de S. Theod. ibid. i (700b-701c); Guill. de Conchis *Dragm.* vi (268-9); Alfredus Anglicus *De Motu Cordis* x (37-45).

6 precedens dubitatio: cf. supra, n. 305.

15 superius: cf. n. 304.

26 Ad aliud: cf. supra, n. 306.

centrum simplex est carens quantitate et non distensum. Similiter ab anima est vegetatio in totum corpus procedens et distensa per totum, non tamen ipsa anima distensionem habet. Sol autem totum mundum illuminat, non tamen est secundum sui essentiam ubique presens ubi est eius illuminatio.

Ostensum est autem per premissa quod anima est incorporea substantia.

310. Sed forte dicet quis quod in homine tres sunt anime diverse, scilicet anima vegetabilis, qua convenit homo cum arboribus et plantis; et anima sensibilis in qua convenit homo cum brutis animalibus; et anima rationalis in qua convenit homo cum angelis et ceteris intelligentiis. Dicet etiam quod anima rationalis est incorporea, sed anima sensibilis et anima vegetabilis sunt corporee et distenduntur per totum corpus vegetatum quod tactu utitur.

311. Contra. Demonstretur aliqua pars extrema corporis vegetati et sentiens, ut digitus. Inde sic. Hoc est corpus animatum et sensibile, quia est vegetatum et utens sensu, quia tactu, et corpus animatum sensibile convertitur cum animali. Ergo cum illud corpus sit animatum, sensibile, ipsum erit animal, quia hec est definitio animalis: animal est corpus animatum sensibile. Sed illud est digitus hominis; ergo digitus hominis est animal. Sed eodem modo potest ostendi de infinitis partibus hominis, quod ipse sunt animalia. Sic ergo essent de integritate hominis infinita animalia contigua vel continuata ad invicem.

312. Item. Anima sensibilis est substantia corporea, ut dicit Respondens, et distenditur per totum corpus hominis. Sed aliud est corpus quod est vegetatum, et aliud anima sensibilis, que est dans sensum; et anima vegetabilis que est vegetans est aliud. Ergo cum tam anima sensibilis quam anima vegetabilis sit substantia corporea, que est in corpore sensato, vel sunt ibi diversa corpora simul in eodem loco circumscripto, vel unum corpus aliud corpus subintrat. Sed duo corpora in eodem loco

1 simplex om. C 3 habet: non habebit P 4 est om. C 6 est²: sit C
8 Sed: Si C dicet: dicat C quis: aliquis P 9 convenit homo: conveniunt homines P
10 in om. V convenit homo: conveniunt P 11 convenit homo: conveniunt P
13 anima om. P 16 sentiens: sensuati P et: est add. V
17 est om. C 19 ipsum om. P erit: est V 19-20 quia... sensibile: ergo illud est animal P
20 illud: istud P 21 Sed eodem: Simili P 21-22 de infinitis... animalia: de qualibet parte hominis integrali P
22 essent: erunt P
23 contigua: contiguita P 26 aliud: est add. V 27 est² om. P cum m. V
29 sensato: vegetato C ibi: in P simul om. C loco om. V
o corpus² om. P 30-p. 85, l. 2 Sed duo... subintrat om. per hom. C

6 Ostensum est autem per premissa: cf. supra, nn. 296-9.

8-12 Cf. Gundiss. *De An.* iv (44). Cf. supra, cap. IV.

16-20 Cf. Arist. *De An.* ii. ii (413^b2-9).

24-25 ut dicit Respondens: cf. supra, n. 310.

simul non sunt: hoc est notum in principio intellectus in naturalibus; ergo unum corpus aliud subintrat.

313. Quod dicet forte. Dicet enim quod anima secundum quod est corporea et vegetabilis subintrat corpus in quo est; sed illud corpus in quo illa anima subintrat non omnino dividitur in illa subintra-tione, quoniam secundum hoc esset divisio in infinita facta, et ita illud corpus omnino divisum periret. Relinquitur ergo quod ibi non est omnino divisio facta. Ergo est ibi aliqua pars corporis subintrati in qua particula nulla est particula anime subintrans, et illa pars corporis subintrati habet longum, latum, spissum, et ita in eius medio nulla erit vegetatio nec aliquis sensus propter defectum anime vegetabilis et anime sensibilis, et ita illud corpus erit purum corpus, non vegetatum; erit ergo secundum hoc solummodo vegetatio et sensus in contiguatione et in continuatione anime cum corpore.

314. Item. Si anima sensibilis et vegetabilis sint corporee, illa anima et corpus in quo sunt, aut contiguantur, aut continuantur. Si continuantur: tunc est diversarum rerum continuatio, quod est contra Aristotelem in *Physicis*. Si contiguantur: tunc contingit quod ex una parte erit corpus purum et ex alia erit anima, quia contigua sunt quorum termini simul sunt. Non erit ergo in illo corpore puro vegetatio vel sensualitas nisi in contiguatione solum, quia qualiter sentiret ipsum corpus in medio puncto sui, cum anima sit contiguata ei extra.

315. Forte dicet aliquis, quod ab anima transmittuntur spiritus vitales et spirituales, et quod a vitalibus est vita, a spiritualibus est sensus.

316. Contra. Illi spiritus aut sunt corporei, aut incorporei. Si corporei: eadem erit obiectio quod prius. Si incorporei: contra, ut dicit

3 Quod dicet forte. Dicet enim: Ut hoc dicet forte P 3-4 Quod dicet... subintrat om. per hom. V 4 et: anima add. P in quo: quod CP 6 secundum... facta: in infinitum esset facta divisio V 6-8 et ita... facta om. per hom. CV
8 subintrati: subintratti C; subintrata P qua: aliqua P nulla: non C
9 anime om. P subintrans: subintrantis P 10 spissum: spissitudinem P; longitudinem lati spissi V ita om. P 12 corpus: et add. V 13 et¹ om. V et in continuatione om. C
15 illa: ille V 16 quo: ipse add. C
16-17 Si continuantur om. P 17 est² om. V 18 tunc contingit quod: quoniam P
19 alia: altera V parte add. P sunt: erunt C 20 illo: eo P puro: poni P; om. V vel: et P
23 transmittuntur: transmutantur P vitales: vegetabiles P
24 vita: et add. P est om. C 25 Contra: Si contra P 25-26 Illi... corporei om. P 26 quod: que C contra: sed C

1 in naturalibus: cf. Arist. *De An.* i. v (409^b3); ii. vii (418^b17); *Physic.* iv. i (209^a7); *De Gen. et Corr.* i. v (321^a8-9); etc.

18 Arist. in *Physicis*: v. iii (227^a10-16).

19-20 contigua... sunt: *Physic.* v. iii (226^b24) iuxta versionem Gerardi Cremonensis. Versio Graeco-latina habet: 'Tangere autem quorum ultima simul sunt' (cod. Coll. Corporis Christi Oxon. III, fol. 65^v).

23-24 Cf. supra, n. 307.

26 quod prius: cf. supra, nn. 306-7.

Avicenna in *Metaphysica*, omnis substantia aut est corpus, aut non est corpus. Si non est corpus: aut est pars corporis, aut non. Si est pars corporis: aut est materia, aut forma. Si non est pars corporis: aut est tale quid quod habet ligationem cum corporibus ut moveat illa, et dicitur anima; aut est tale quid quod non habet ligationem cum corporibus ut moveat illa, et est substantia separata, et dicitur esse intelligentia. Si igitur spiritus ab anima transmissus per totum corpus sit substantia incorporea, ipse aut erit pars corporis, aut non. Non erit pars corporis, quia ipse nec est materia neque forma; ergo erit vel anima vel intelligentia. Redibit ergo prior obiectio. Hiis ergo objectionibus et rationibus 10 habetur quod nulla anima est corporea.

XXIII. *Utrum anima sit mortalis vel immortalis*

Sequitur videre utrum anima sit mortalis vel immortalis. Quod sit immortalis sic ostenditur.

317. Omne illud quod in quantum ipsum est seipso est aliquale, se ipso erit tale semper; ut triangulus, in quantum ipse est, habet tres angulos equales duobus rectis: unde triangulus necessario habet tres angulos equales duobus rectis. Cum ergo anima, in quantum ipsa est anima, seipsa vivat, anima non potest non vivere. Ergo anima necessario vivit; ergo anima est immortalis.

318. Item. Quicquid corrumpitur, corrumpitur per eius contrarium. Ergo cum anima contrarium non habeat, nec componatur ex contrariis, anima corrumpi non potest; ergo anima est incorruptibilis; ergo anima est immortalis.

319. Item. Ut habetur fere ab omnibus auctoribus de morte loquentibus, mors nihil aliud est quam separatio anime a corpore. Sed anima non est corpus, nec animam habet; ergo in ipsa non potest fieri separatio anime a corpore; ergo ipsa mori non potest.

320. Item. Unicuique mutationi necesse est aliquid subici, ut habetur

1 est¹, 2 om. P 4-6 et dicitur . . . illa om. per hom. C 7 igitur: ergo V
8 Non erit . . . corporis om. V 9 nec: non C est: erit P 10 prior:
prius C ergo objectionibus et om. C 13 videre: ut videamus V 15 est¹
om. P 16 ipse om. V 17-18 unde . . . rectis om. per hom. C 18 ergo:
igitur P ipsa om. P 22 componatur: opponatur C nec componatur ex
contrariis: non componatur extra contrarium P 23 anima¹ om. P 25 fere
om. CV ab: de C

1-6 Avic. *Metaphys.* II. i (75^{ra}b). Cf. supra, n. 32.

12 Vid. Avic. *De An.* v. iv (24^{va}a-25^{rb}c).

21 Cf. Arist. *Physic.* I. v (188^b21-23); *De Caelo*, I. iii (270^a15).

21-24 Cf. Gundiss. *De Immort. An.* (9).

25-26 ab omnibus . . . loquentibus: Aug. *Enarr. in Ps. XLVIII* serm. II, 2, cit. apud P. Lombard. *Sent.* III dist. XXI. c. i.

in fine primi *Physicorum* Aristotelis, quoniam omnis mutatio est in aliquo subiecto. Ergo cum mors sit corruptio, et corruptio sit mutatio, morti necesse est aliquid subici quod relinquitur actualiter post mortem existens. Ergo si anima moritur, aliquid de anima relinquitur post mortem. Illud relictum non erit corpus. Aut ergo illud erit pars corporis aut non. Si non est pars corporis, aut est anima aut intelligentia; quorum neutrum potest esse. Ergo anima mori non potest. Ergo anima est immortalis.

321. Item. Hec propositio est per se nota: Omne illud quod possibile est mori anima deserere potest. Sed anima animam deserere non potest. Ergo animam non est possibile mori. Syllogismus est in secunda figura. Ergo anima est immortalis.

322. Item. Aut ipsa anima habet hoc ipsum quod ipsa est a seipsa, vel a prima essentia, que summe et maxime est incommutabilis. Si a seipsa, ergo interire non potest. Si a prima essentia; Contra: essentie nil est contrarium. Ergo essentie, que primitus est et summa, nihil est contrarium. Sed constitutio speciei existendi et privatio eiusdem sunt a contrariis. Ergo cum species existendi ipsius anime sit proximo loco a pura essentia et incommutabili, si privatio et destructio eiusdem contingat esse, ipsa destructio erit ab aliquo quod erit contrarium prime essentie. Sed prime essentie nihil est contrarium. Ergo hoc ipsum quod est anima, destrui non potest, cum contrarii effectus a contrariis fluant causis; et ita habetur quod anima est immortalis.

323. Contra. Esse est a perfectione rei; ergo non-esse est ab imperfectione. Sed ut habemus ab Aristotele et ab aliis auctoribus, anima est creata imperfecta et perfectibilis a scientiis et virtutibus. Sed

1 omnis om. V 2 cum om. C 3 quod: ergo P 5 relictum: derelictum
V ergo: igitur V 6 est² om. P 7 neutrum: nullum P Ergo anima
mori non potest om. V anima² om. P 9-12 Item. Hec . . . immortalis om. per
hom. C 9 possibile: impossibile P 11 non est possibile: impossibile est V
13 ipsa²: in ipsum P 14 a: ex C 15 Si a: Sed V Contra: Similiter
ostenditur quod ipsa est immortalis, sic add. V 18 a: in C; ex V existendi om.
V 19 eiusdem: anime add. V 20 esse om. P destructio om. CP erit²:
est V 21 Sed: Si C 24 Contra: Item CP 25 habemus: habetur
P ab² om. C 26 creata: creatura V

1 Arist. *Physic.* I. ix (192^a29): Versio Graeco-latina habet: 'Si autem fiat, oportet subici aliquid primum in quo est' (cod. Coll. Corporis Christi Oxon. 111, fol. 13). Gl. ad loc. 'aliquid i.e. aliquam materiam in quo est i.e. ex quo debet materia generari'.

5-7 Cf. supra, n. 316. Gundiss. *De Immort. An.* (28).

14 Cf. Algazel *Metaphys.* II. iv. 5 (181).

25 ab Aristotele et aliis auctoribus: cf. Gundiss. *De An.* III (43): 'Omne quod crescit imperfectum est; nihil enim crescit nisi ad hoc ut perficiatur. Sed anima crescit quia in sapientia et iustitia proficit; igitur imperfecta est'; Avic. *De An.* I. v (5^{va}e); v. i (22^{rb}a-22^{va}b). ab Aristotele: forte respicit ad *De An.* III. iv. (430^a1): 'sicut in tabula nihil est scriptum actu, quod quidem accidit in intellectu'.

25-26 Cf. supra, n. 304.

tantummodo verorum est scientia. Ergo quanto aliqua sunt veriora, tanto verior est illorum scientia. Ergo pure veritatis que summe ac primitus est incommutabilis, est pura virtus et summa scientia. Cognitio igitur pure veritatis sine qua nulla virtus est, est summa perfectio anime. Ergo cum veritas et falsitas sint opposita, intuitio pure falsitatis est anime imperfectio. Anima igitur que falsitatem intendit respuendo veritatem summam tali erronea intuitione est imperfecta. Sed ab imperfectione est non esse; sic ergo cum possibile sit animam sequi falsitatem, possibile est animam non esse, et ita possibile est eam mori, quoniam in intuitione falsitatis declinando a bono exequitur viam falsitatis, et sic remanet imperfecta et non ens omnino.

324. Solutio. Ad hoc dicendum quod anima duplex habet esse; unum a sua prima perfectione, scilicet a prima creatione, et illud est immortale et eo privari non potest; secundum eius esse est ab acquisitione scientiarum et virtutum, et hoc esse potest ipsa privari, ut si ipsa puram veritatem respuat et falsitatis viam intendat; sed propter hoc esse non debet ipsa dici mortalis, immo commutabilis et passibilis.

325. Item. In constitutione hominis duo sunt, scilicet corpus et anima. Sed quoad corpus per resolutionem contingit fieri reversionem humane nature in prima corpora elementaria, scilicet in sua principia, post segregationem corporis et anime; pari ratione reliquum componentium, scilicet animam, contingit reverti in suum principium; sed anime principium nihil aliud est quam divina preconceptio que fuit in divina providentia. Sic ergo contingit fieri reversionem anime in suum principium. Sed facta huiusmodi reversione non dicitur tunc anima hominis actu esse, sicut nec post reversionem corporis humani in eius elementa dicitur corpus humanum esse. Cum igitur anima ante reversionem illam fuerit, et post eam non erit, anima est mortalis.

326. Item. In homine duo sunt constituentia eum, quorum unum est corporale, reliquum spirituale. Sed illud quod corporale est contingit

1 tantummodo om. V 2 verior: veriolem V verior est illorum: earum maior est P
3 virtus et summa om. C 4 pure om. V est: et C 5 falsitas: falsitas codd.
6 igitur: enim V 7 imperfecta: imperfectio P 8 cum possibile: impossibile P
9 animam: animari P et om. P in om. P 11 et om. C
15 ipsa² om. V 18 scilicet om. PV 21 post: per C reliquum: reliqua P
22-23 sed anime principium om. C 23 que: quo C 24 reversionem: resolutionem C
25 reversione: resolutione V 28 est om. P
30 corporale²: spirituale P

14-16 Cf. Gundiss. *De An.* x (101): 'Rationalis ergo anima in tantum vere est in quantum se et Deum intelligit. Sed in tantum a vero esse deficit et quasi moritur, in quantum a contemplatione veritatis avertitur. Et tamen non sic moritur ut esse desinat, sed sic moritur ut sine beata vita semper infelicitur vivat'.

19-21 Vid. p. xx.

reverti in sua principia prima elementaria; pari ratione illud quod spirituale est erit resolvere in sua prima principia spiritualia; sed sua prima principia sunt in divina providentia, quoniam Deus ab eterno previdit animam esse. Sic ergo, ut prius, in illa reversione erit anima mortalis.

327. Si forte aliquis ita concederet, secundum hunc modum procedendi contingeret quod, sicut ante creationem mundi omnia erant in divina providentia, similiter contingeret omnia adhuc iterum reverti ad divinam providentiam, et nihil esset actu preter solum Deum.

328. Solutio. Dicendum est quod non contingit reversionem humane nature quoad animam sicut quoad corpus. Revertitur enim corpus humanum in elementa prima, quia prima elementa conveniunt in eius constitutione et salvatur virtus eorum in ipso et materia eorum. Sed ita non est de anima, quia neque divina essentia neque divina providentia est pars anime; quia tunc esset anima omnino incommutabilis et nullo modo demereri posset. Contingit autem fieri reversionem ad Deum per intuitionem divine essentie et eius cognitionem; ab ipso enim processit ipsa anima et ad ipsum est reditura, nisi per eius contemptum fuerit impedita.

XXIV. *Utrum anima sit simplex vel composita*

Sequitur ut dicamus: Utrum anima rationalis sit simplex vel composita. Quod sit composita sic videtur posse ostendi.

329. Inter ea que creantur a causa prima in effectu reperiuntur duo genera causatorum, unum corporale et aliud spirituale. Sed ita est in corporalibus quod corporalia habent stabilimentum sue essentie a materia et a forma. Sed spiritualia stabilioris sunt essentie. Ergo cum illa stabilius habeant esse, habent illa stabiliiori modo in effectu a materia spirituali et a forma spirituali. Cum igitur anima sit una de spiritualibus

1 principia prima: prima corpora P pari: predicta P 2 prima om. C sed: que V
4 previdit om. V esse om. P 6 Si: Et si V aliquis ita concederet: illud concederetur P ita: ista V secundum hunc: et habet P
7 erant: fuerunt P 8 contingeret omnia adhuc: ad hunc contingunt omnia P
10-11 Solutio . . . corpus om. C 12 elementa prima: per contrarietatem eorum add. V
13 ita om. V 14 essentia: scientia V 16 Contingit autem: Et continget C
18 anima om. P et: tamen add. V contemptum: conceptum P
21 Sequitur: Restat PV dicamus: videamus V 22 ostendi: probari P
24 et om. C spirituale: incorruptibile P 25 corporalibus: corruptibilibus P corporalia: ea que ibi sunt PV
26 a om. PV 27 habeant: habent C stabiliiori: stabili C 28 una om. V

4 ut prius: cf. supra, n. 325.

11-13 Cf. Avic. *De An.* v. iv (24va).

20 Cf. Gundiss. *De An.* vii (53-60).

creaturis habebit compositionem ex materia et forma, et ita anima rationalis est composita.

330. Preterea. Anima est substantia et non parificatur substantiae; ergo habundat in aliquo quod facit animam non adequari substantie, sicut species habundat suo genere. Ergo cum substantia sit de veritate 5 essentie anime, et sit ibi preter illud quiddam in quo habundat anima a substantia, erit anima composita ex duobus illis, quia, circumscriptis omnibus accidentibus ab anima, adhuc erit invenire illa duo in veritate essentie anime. Est ergo composita ex diversis, ergo non est simplex.

331. Si concedatur; Contra. Anima componitur ex diversis, dicatur 10 unum illorum A, reliquum B. Inde sic: A aut est animatum aut non est animatum. Si est animatum, ergo est habens animam, et anima vegetativum, et illa anima iterum aliam animam, et sic in infinitum. Si non est animatum, pari ratione nec B est animatum. Sed ex duabus albedinibus numquam proveniet nigredo. Unum enim contrariorum non causat 15 reliquum. Ergo nec ex duobus inanimatis fiet animatum. Ergo numquam fiet anima ex illis duobus.

332. Preterea. Unicuique composito respondet sua divisio, quoniam quecumque erit componere erit resolvere. Ergo si anima est composita, ipsa est divisibilis in componentia; ergo est corruptibilis, ergo destrui 20 potest, quod superius improbatum est.

333. Solutio. Ad primam objectionem. Dicimus quod per illam potius debet ostendi animam esse simplicem quam compositam, quia propter hoc quod simplicis essentie est anima, propter hoc stabilimentum habet sue essentie anima. Prima autem causa simplicissima est; unde ea que 25 immediate exeunt ab ea simplex habent esse: unde anima et intelligentie simplex habent esse.

334. Ad aliud. Dicendum est quod compositio illa que est ex genere et substantiali differentia non est nisi dicta compositio ad similitudinem

1 compositionem: esse compositum V 2 rationalis om. V 3 parificatur: parificatrix C 6 essentie: ipsius C 6-9 et sit . . . anime om. per hom. C 7 erit: dicitur V 8 ab anima: anime anima P 10 componitur: est composita P 12 est² om. V 13 iterum: habet add. V aliam om. C sic: ita P 15 proveniet: prout P; provenit V 19 resolvere: dividere V 20 est¹ om. C 22 primam . . . dicimus: primum dicitur P 23 quia om. V 24 propter hoc om. V 26 simplex: simpliciter V 29 similitudinem: secundum opinionem et non secundum veritatem. Quae autem recipiuntur secundum divisionem topicam non sunt de veritate essentie rei, imo consequuntur veram rei essentiam add. V

3-5 Cf. supra, n. 39.

15-16 Cf. Arist. *Meteor.* iv. vi (383^a7-8).

21 superius improbatum est: cf. cap. XXIII: *Utrum anima sit mortalis vel immortalis*.

22 Ad primam objectionem: cf. supra, n. 329.

28 Ad aliud: cf. supra, n. 330.

et proportionem compositionis constantis ex materia et forma, ut potest haberi a Porfirio, et si intellectu tenus sumatur genus anime, et eius differentia divisiva. Non tamen ita fuit in creatione anime quod prius fuerunt illa componentia, scilicet genus anime et eius differentia ante 5 creationem anime. Et etiam, licet in anima esset et materia spiritualis et forma spiritualis, non tamen esset ipsa corruptibilis, cum causa contrarietate careat secundum quam fit corruptio.

xxv. i. *De viribus anime rationalis*

335. Sequitur de viribus anime rationalis. Due autem sunt eius vires, 10 scilicet virtus agendi et virtus sciendi. Virtus autem agendi est illa virtus a qua sunt singule actiones hominis quas ipse eligit pro iudicio et intentione rationis. Huiusmodi autem virtutis triplex est via: Una est secundum quam consideratur comparatio sui ad virtutem vitalem et appetitivam, et est iste modus secundum dispositiones quibus afficitur 15 homo cum accidit ei confusio aut erubescencia, aut risus aut aliquid consimilium. Alius modus consideratur secundum comparisonem ipsius ad seipsam in quantum ipsa in se generat usum et intellectum, ut per multa experimenta singularium generatur in anima intellectus principiorum, ex quibus principiis adquiruntur scientie et demonstrati- 20 ones. Tertius modus consideratur secundum comparisonem virtutis active ad virtutem ymaginabilem et estimabilem. Ipsa enim est eis imperans secundum iudicium virtutis contemplative.

336. Virtus autem sciendi est virtus contemplativa qua in homine generantur sapientie per intuitionem eorum que supra ipsum sunt. Est 25 enim humana substantia habens comparisonem ad duo, quorum unum est supra eam et reliquum est infra eam; propter debitum autem quod

3 divisiva: divisivi C quod: que V 4 fuerunt: fierent P 6 causa: ipsa C 10 scilicet om. V 11 ipse: ipsa P 12 triplex: tripliciter C via: scientia P 13 comparatio: operatio V 14 afficitur: assignatur P 15 cum: et V ei om. V aut risus: et visus C 16 comparisonem: operationem C 17 ipsa: ipse P usum: visum V 18 generatur: generantur P in anima om. V 20 comparisonem: compositionem C 23 qua: per quam V 25 comparisonem: compositionem C 26 est² om. V infra: supra P propter: per P autem: enim P

2 a Porfirio: *Isagoge* De diff. (18), cum lectionibus variantibus in app. crit. adhibitis.

4-7 Cf. Gundiss. *De Immort. An.* (28): 'Manifestum est quoniam ipsa (anima humana) est pura forma et substantia immateriata et incomposita in se huiusmodi compositione, quae est ex materia et forma. Aut si forte quis hic dicat, quia est ex materia et forma: dicimus tamen formam eius incorruptibilem esse, quia non est ei contrarium per quod corrumpatur'. Avic. *De An.* v. iv (25^{ra}c).

9-22 Cf. Avic. *De An.* i. v (5^{ra}B-va); Gundiss. *De An.* x (84); Algazel *Metaphys.* ii. iv. 5 (172-3).

23-p. 92, l. 16 Cf. Avic. *ibid.* (5^{va}E); Gundiss. *ibid.* (86-87). Cf. supra, nn. 304, 324.

debet ei quod est infra eam habet humana substantia virtutem activam ad regendum corpus humanum, ex qua virtute activa adquiruntur dispositiones in homine que dicuntur mores esse; et ideo virtus activa ethice subiacet speculationi, quoniam ab ea perficiuntur mores. Propter debitum autem quod debet humana substantia ei quod est supra eam, ipsa habet virtutem contemplativam a qua generantur sapientie et perficiuntur virtutes. A vi autem activa est virtutum inchoatio, sed a vi contemplativa est eius perfectio. Ab hac etiam insunt scientie sine quibus virtutes esse nequeunt. Virtutem enim antecedit scientia et discretio. Unde sunt multi, non considerantes quod scientia habet precedere virtutem, qui dicunt quod virtus est scientia ut prudentia, et est simile: molestatio precedit iram, non tamen ira est molestatio. Notificans autem istas duas virtutes de anima, Avicenna dicit in commento quod anima humana habet quasi duas facies: unam ad id quod est deorsum, et aliam ad id quod est sursum; ab ea autem que deorsum est generantur mores, et ex ea que est sursum generantur sapientie.

xxv. ii. De intellectu

337. Consequenter notandum est quod sub vi contemplativa comprehenduntur ratio et intellectus. Intellectus est apprehendere ea que supra humanam naturam sunt, et naturalia per abstractionem formarum universalium a materia et ab appendiciis materie. Rationis autem est conferre intellecta ad invicem et conferendo de eis iudicare. Distinguitur autem intellectus ab Avicenna quatuor modis, et a multis aliis auctoribus. Est enim intellectus materialis sive intellectus in potentia, et intellectus formalis sive adeptus, et intellectus in effectu, et intellectus agens.

338. Intellectus materialis est ipsa anima nuda a dispositionibus

6 generantur: generatur V 7 virtutes om. V vi: via P virtutum: virtutis V 8 insunt: homini add. V 9 enim: autem V 10 multi: multa V 12 non: nec V 13 duas: diversas C de anima om. V Avicenna: Abicenna P; ab Avicenna C commento: commentato P 15 ab ea autem que: ex eo quod P 16 et ex ea que: ex eo quod P est: sunt V 19 ratio om. V est: autem habet P 20 naturalia: universalia P abstractionem: alterationem V 21 et . . . materie: apprehendens materie P 25 effectu: effectus V

13 Avic. in *Commento*: i.e. *De An.* loc. cit.

19-21 Cf. Avic. *De An.* i. v (5vb); v. v. (25rb); Gundiss. *De An.* x (85, 88).

23 Avic. *De An.* i. v (5^{va-bf}). Vid. supra, n. 59, ubi haec distinctio ascribitur Aristoteli.

23-24 a multis aliis auctoribus: vid. Alex. Aphrod. *De Intell.* (74); Alkindi *De Intell.* (9); Alfarabi *De Intell.* (117); Algazel *Metaphys.* II. iv. 5 (175); Gundiss. *De An.* x (87-88).

27-p. 93, l. 5 Avic. loc. cit.: Gundiss. ibid. (87).

adquisitis, et dicitur materialis, quoniam habet se ad simulacrum aptitudinis materie prime ex qua in seipsa non est aliqua forma. Similiter dicitur esse intellectus in potentia, quoniam esse materie est esse in potentia, cum eius esse sit imperfectum, potest autem perfici per forme receptionem.

339. Intellectus adeptus est passio generata in anima, que est similitudo rei extra; de quo intellectu habetur ab Aristotele in libro *de Anima*, quod res intellecta est perfectio anime et de eius essentia. Appellatur autem Aristoteles ibi rem intellectam intellectum adeptum, qui est ymago rei extra. Et ille intellectus adeptus dicitur esse intellectus formalis, quoniam est habens se ad similitudinem et proportionem forme; quoniam sicut forma perficit materiam dando ei esse actu, ita et intellectus adeptus perficit intellectum materiale dando ei esse in effectu. Est enim anime secunda perfectio ab intellectu adepto.

340. Intellectus autem in effectu est quiddam coniunctum ex intellectu materiali et intellectu adepto, et est idem subiecto intellectus materialis et intellectus in effectu. Diversificantur autem in comparisonem: dicitur enim intellectus materialis in quantum habet esse in potentia nudum a forma acquisita; intellectus autem in effectu dicitur ille idem intellectus secundum quod ipse actualiter est sub forma que est simulacrum rei extra.

341. Intellectus agens est vis anime apprehensiva rerum universalium abstrahendo eas ab accidentibus. Intellectus in habitu est intellectus repositus in anima ad quem si voluntas convertat aciem animi, erit anima intelligens actu.

342. Obicitur autem. In anima constituitur dispositio quedam que est intellectus formalis et similitudo rei, et illa dispositio non est anime innata, immo est acquisita. Aliquid ergo est inprimens illam ymaginem in anima, non ipse intellectus agens; quoniam ipse habet per illam duci

1 simulacrum: similitudinem V 1-2 aptitudinis om. V 2 Similiter: Si materialiter V 3 esse¹ om. P 3-4 quoniam . . . in potentia om. per hom. V 6 generata om. V 7 ab Aristotele om. P 8 et de eius essentia om. V 12 forma om. P esse: rem P 15 quiddam om. P 17-18 et intellectus . . . materialis om. per hom. P 18 esse: se V 19 adquisita: acquisita V 20 ipse om. C 24 quem: quod P convertat: convertit V 28 ymaginem: mag' C 29 ipse² om. V per illam duci: reduci P

7 Arist. in libro *de Anima*: forte respicit ad *De An.* III. iv (430^{a3}).

9-10 Dictio 'intellectus adeptus' non occurrit in versione latina Aristotelis. Fortasse provenit ab Alex. Aphrod. *De Intell.* (77), ubi Aristoteli attribuitur. Vid. supra, n. 59. Occurrit etiam in Avic. *De An.* Vid. R. de Vaux, *Notes et textes sur l'Avicennisme latin*, p. 134, not. 2.

10-11 intellectus formalis: cf. *Liber de causis primis et secundis* x (135, 128), ubi cl. editor dicit: 'Cette épithète est insolite. Je ne l'ai relevée nulle part'.

18-25 Cf. Avic. *De An.* i. v (5vb); Algazel *Metaphys.* II. iv. 5 (175).

21 simulacrum: cf. Algazel ibid. I. iii. 2 (64-65).

ad rem extra ut eam intelligat. Non generatur in anima a re extra propter distantiam inter animam et rem apprehensam.

343. Si formetur in anima ab affectione in memoria, que est simulacrum rei extra; Contra. Illa ymago que est in memoria est corporalis, cum eius subiectum sit corporale, et anima est incorporealis. Ergo a 5 corporali non potest fieri in ea immutatio.

344. Solutio. Ad hoc dicendum est, ut superius ostensum est, quod anima habet convertere se ad corpus quod ipsa regere habet, et ad eius dispositiones, et ad similitudinem ymaginum inventarum in memoria, et inprimitur in anima intellectus formalis mediante primo datore 10 formarum; vel, ut plures auctores videntur velle, est illa forma impressio ab intelligentia ut ministerio eius, et a primo datore formarum ut auctoritate ipsius. Illa autem intelligentia a multis auctoribus dicitur esse angelus, qui minister est anime hominis. Habet enim homo duos 15 angelos, bonum et malum, quorum uterque minister est humane anime. NB

345. Item. Videtur posse ostendi quod plures sint vires anime rationalis sumpte sub vi contemplativa quam ratio et intellectus. Apprehensio enim rebus per intellectum contingit animam uti cogitatione. Sed qua ratione intelligere est a vi intellectiva, cogitare erit a vi cogitativa, et operatio huius virtutis est quandoque circa intellecta et post operati- 20 onem intellectus, et ita erit vis cogitativa sub vi contemplativa; et ita plures erunt virtutes virtutis contemplative quam ratio et intellectus.

346. Preterea. Aliquis in cogitando dispersa simul colligit, ut ipse inter ea illud inveniat quod ipse querit: quoniam cogitare est simul dispersa agitare; et ideo dicit Augustinus in libro *de Trinitate* quod cogi- 25 tatio ab ipso coactu dicitur. Sed aliud est intelligere, aliud intellecta simul colligere. Ergo aliud est intelligere quam cogitare; et diversi actus a diversis procedunt potentiis: et intelligere est a vi intellectiva, cogitare vero est a vi cogitativa. Ergo aliud est vis intellectiva et aliud est vis cogitativa. 30

2 apprehensam: apprehensivam P 3 in anima om. P ab om. P affectione: extra add. P 4 corporalis: corruptibilis V 5 est om. C 7 est: quod add. P quod om. P 8 ipsa: anima V 9 dispositiones: dispositionem P similitudinem: rerum add. V inventarum: que reponitur C; reponuntur V 10 et inprimitur in: inprimitur etiam P 12 ut¹ om. P ut² om. P 15 est om. P 16 sint: sunt V 19 est om. V 23 in om. P 26-27 aliud ... simul: et aliud collecta dispersim P 26 intellecta: multa V 27 Ergo om. V 28 a¹ om. V 29-30 Ergo ... cogitativa om. per hom. V

7 Cf. supra, n. 336.

10-11 datore formarum: Avic. *Metaphys.* IX. v (105va versus fin.); Algazel *Metaphys.* I. v (125); II. iv. 3 (167); 5 (181).

14 angelus: Algazel ibid. I. v (121); II. iv. 5 (175); Gundiss. *De An.* v (51).

14-15 Cf. P. Lombard. *Sent.* II. dist. xi. c. i.

25 Augustinus ... *Trinitate*: rectius *Confess.* x. xi. 18.

347. Solutio. Dicimus quod una et eadem vis est intellectiva et vis cogitativa; sed diversimode sunt in comparatione ad diversos actus relate. In comparatione enim ad actum cogitandi dicitur esse vis cogitativa, et in comparatione ad actum intelligendi dicitur esse vis 5 intellectiva.

348. Item. Ab Aristotele habetur in *Physicis* quod ars spernit materiam: per unam enim et eandem artem contingit operari in diversis materiis, ut contingit aurifabrum operari in auro, in argento, in plumbo, in cupro, nec propter diversitatem materiarum variatur 10 essentia artis. Pari ratione cum contingat animam per vim apprehensivam tum apprehendere res singulares et sensibiles tum res universales et intelligibiles non erunt propter diversitatem apprehensorum alia vis apprehensiva illa et alia illa, immo una et eadem vis in essentia. Illa autem vis qua apprehenditur sensibile est sensus, illa autem qua 15 apprehenditur universale est intellectus; ergo una et eadem vis in essentia est intellectus et sensus.

349. Item. In qua proportionem se habet ymaginatio ad ymaginabile in eadem proportionem se habet sensus ad sensibile; ergo permutatim in qua proportionem se habet sensibile ad ymaginabile in eadem proportionem se habet sensus ad ymaginationem. Sed omne sensibile est ymaginabile; quoniam illud idem quod est sensibile est ymaginabile. Ergo idem est sensus quod ymaginatio. Ergo una et eadem vis est sensus et ymaginatio.

350. Consimili modo potest ostendi quod omnes vires anime apprehensive sunt una et eadem vis in essentia. Quod bene concedimus, dicentes quod apprehensive vires ipsius anime humane non sunt diverse in essentia, immo in accidente tantum. Nulla enim est diversitas inter eas nisi in modo apprehendendi. Sensus enim apprehendit rem presentem; ymaginatio rem absentem et prius sensatam; intellectus autem 30 abstrahit rem ab accidentibus, ut patere potest manifestius rationibus supradictis.

351. Item. Superius dictum est quod in anima rationali due sunt

2 diversimode: diverse C 3 relate om. P 4 in comparatione: ad comparationem P ad om. C 8 in², 3 om. C 9 in om. C materiarum: materierum V; non add. P 11 res² om. P 13 illa et alia illa: ista quam illa V vis¹: est add. V 14 qua: que C 14-15 sensibile ... apprehenditur om. per hom. C 15 universale: insensibile P 18 se habet om. C 20 se habet om. C 20-21 omne ... ymaginabile: idem est sensibile et ymaginabile V 21 quoniam ... ymaginabile om. CV 22 sensus om. C 24-25 apprehensive om. P 25 Quod: Et C 26-27 dicentes ... tantum om. V 32 Item: ut add. P

6 in *Physicis*: Arist. *Physic.* II. i (193^a14-21).

32 Cf. supra, nn. 335-6.

vires, vis activa et vis contemplativa, et a vi contemplativa sunt sapientie et a vi activa perficiuntur mores. Quoniam a vi activa est regimentum corporis humani secundum iudicium virtutis contemplative. Sed sicut in corpore humano est regimentum, ita et in universitate totius orbis est regimentum regens discordantia, ut contrarietates corruptibilium; 5 qua ratione ergo ponitur esse anima in corpore humano ut ipsum regat, debemus ponere animam mundi esse que regat ipsum mundum.

352. Item. Nutrimentum proportionaliter transmittitur ad omnes partes corporis nutriendas, et hec transmissio non est casualis, sed fit cum discretionem. Divisio enim alimenti, cum ipsum conferatur pro- 10 portionaliter corpori secundum quod partes corporis egent eo, fit cum electione puri et fit cum expulsionem impuri; omnis autem discretio et electio rei est cum apprehensione rei electe. Alimentum ergo quod transmittitur ad partes corporis propter restaurationem deperditorum apprehenditur; sed omnis animi apprehensio est ab anima; anima ergo 15 apprehendit et intuetur illud alimentum quod intromittitur, et anima non est res que nutritur; est ergo alia, et hec servit nature; quecumque autem illa sit, illa est anima mundi, que etiam transmittit spiritus per nervos et musculos corporis.

353. Item. Hoc corpus humanum in quo est hec anima non est ita 20 stabilis essentie sicut universitas mundana, quia facilius corrumpitur corpus hominis quam totus mundus. Anima autem incorruptibilis est; ergo maiorem habet affinitatem anima cum universo, scilicet, cum mundo, quam cum corpore humano. Potius ergo ponendum est mundum habere animam, cum stabilius sit eius regimen, quam corpus 25 humanum habere animam.

354. Dicit forte aliquis quod regimentum totius mundi est a prima causa et ministerio et auctoritate, et quod non est aliquod causatum regens universum mundum. Pari ratione debet dici de corpore humano

1 et² om. P 2 et om. P Quoniam: Et P 4 regimentum: et add. V
5 contrarietates corruptibilium: contrarietatis P; contraria et corruptibilia V 7 que
regat: qui regit C mundum om. P 8-19 Item . . . corporis om. P 9 casua-
lis: causalis C 12 impuri: puri C autem: et V 15 sed om. C animi
om. V 16 illud: nutrimentum vel add. V intromittitur: nutritur C et: hec
add. V 17 res: rei V servit: deservit V 18 autem om. C illa²: ipsa
V mundi: vivendi V 20 Hoc om. P hec anima non: anima illa P
21 essentie: esse C quia: illud add. P 22 corpus . . . mundus om. P
23-24 ergo . . . humano om. P 23 anima om. V 24 ergo om. C 25 cum
. . . regimen om. C sit: esset V regimen: regimentum V 27 Dicit . . .
aliquis: Dicatur P mundi om. C a om. C 28 causatum: creatum V
29 universum om. V mundum om. P

7 animam mundi: Calcidius *In Platonis Timaeum* clxxvii (206). Vid. T. Gregory, 'L'anima mundi nella filosofia del xii secolo', *Giorn. critico di filos. ital.* 30 (1951), 494-508.

quod ipsum non regitur a causato nec ab alio quam a divina essentia, quod falsum est.

355. Preterea, forte dicit quis quod in corpore humano ubique est continuatio partium, et propter illam continuationem vivificatur corpus omnino ab anima. Sed ita non est de mundo, quoniam in omnibus suis partibus non est continuatio; unde ab una anima regi non potest.

356. Contra. Ossa hominis et medulla non continuantur, nec cerebrum cum osse; et tamen in ipsis est vegetatio ab una et eadem anima; quoniam in eis est augmentum et nutrimentum. Pari ratione ab una et 10 eadem anima potest procedere regimentum per universitatem orbis, nec erit ibi impedimentum quin ipsa sit propter decontinuationem in partibus mundi.

357. Item. A Boetio habemus in libro *Consolationum*, ut videtur, quod mundus habeat animam ubi ipse invocatur primam causam dicens:

15 'Tu triplicis mediam nature cuncta moventem
Connectens animam per consona membra resolvis'.

Per hoc enim quod dicit: 'animam moventem cuncta', videtur innuere mundum habere animam que mundum moveat regendo ipsum. Postea vero dicit Boetius continue de anima:

20 'In semet reditura meat, mentemque profundam
Circuit, et simili convertit imagine celum'.

Per hoc autem innuit celum moveri ab anima. Sed qua ratione celum movetur et regitur ab anima, pari ratione debet poni quod mundus et regitur ab anima et movetur ab anima, vel quare non. Si concedatur, 25 mundum habere animam;

358. Contra. Corpus huius hominis, demonstrato corpore, regitur ab anima et vivificatur, nec est alia anima qua vivificatur pes huius

1 causato: creato V essentia: et nihil aliud est anima quam Deus add. V 2 quod
falsum est om. P 3 dicit: dicit V quis om. C ubique om. V 4 corpus
om. P 6 unde: et ideo V 8 cum: et V tamen: cum C; tunc V
9-10 quoniam . . . anima om. per hom. CP 10 potest om. V 11 nec:
non V 13 habemus: habetur P ut videtur om. P 14 habeat: habet P
15 triplicis: triplici V 16 connectens: connectans P connectens . . . resolvit
om. V 17 enim om. PV videtur innuere: modo invenire P 18 que . . .
ipsum om. P 19 vero om. P continue om. P 23 et regitur om. C pari
ratione om. C 24 ab anima² om. C 25 mundum . . . animam om. P
26 corpore: hominis add. V 27 et om. P nec . . . vivificatur om. V qua:
quam C huius om. P

3-4 Cf. Algazel *Metaphys.* I. i. 2 (13-14).

13 Boetio . . . in libro *Consolationum*: III metr. ix. 13-14.

19 Ibid. 16-17.

22 celum moveri ab anima: cf. supra, n. 7.

hominis et alia qua vivificatur cerebrum et caput; immo ab una sola anima est vivificatio totius corporis. Pari ratione, cum mundus habeat animam, totus mundus et quelibet eius pars animabitur et regetur ab eadem anima. Sed corpus huius hominis et corpus illius hominis sunt partes mundi; ergo vivificatur ab eadem anima. Ergo non est ponere 5 aliam esse animam huius hominis et aliam esse illius hominis, quia qua ratione haberet aliquis homo duas animas, haberet duo corpora, vel quare non?

Item. Si mundus habeat animam sic obicitur.

359. Illa anima aut est vegetabilis tantum, ut anima arboris; aut est 10 vegetabilis et sensibilis, ut anima brutorum animalium; aut vegetabilis, et sensibilis, et rationalis, ut anima hominis. Si rationalis, ergo mundus est corpus animatum, sensibile, rationale; ergo mundus est homo, quod falsum est. Si vegetabilis et sensibilis; ergo mundus est animal; ergo homines et boves, et asini, et similia, non sunt animalia, immo partes 15 unius animalis: sicut non dicimus caput alicuius hominis esse animal, nec caput asini esse animal, immo partes animalis.

360. Solutio. Dicimus mundum non habere animam. Sed Plato et alii auctores videntur velle mundum habere animam: unde Augustinus loquens de opinionibus Platonis neque manifestat se consentire vel dis- 20 sentire ei quod dicit Plato, scilicet mundum habere animam. Non credimus enim aliam mundi esse animam quam Spiritum Sanctum regentem et vivificantem universum.

361. Ut haberi potest ex predictis, a natura est preparatio in corpore organico ut ipsum sit convenientius ad animam rationalem recipiendam 25

1 qua: a qua C; que V 1-2 una . . . corporis: uno anima vivificatur corpus totius P sola anima om. V 3 animam: regitur add. P animabitur et regetur: et vivificatur P 4 hominis om. V 6 aliam: animam add. V 7-8 vel quare non om. P 9 sic obicitur om. P 10 Illa: ergo add. P; autem add. V anima arboris: in arboribus et P est om. P 11 anima . . . animalium: in brutis P 12 rationalis: voluntaria P anima om. C 13 corpus animatum: animal P 13-14 mundus . . . animal om. per hom. P 15 et boves om. P et asini om. C similia: consimilia V 16 unius om. PV 16-17 sicut . . . animalis om. V 16 alicuius: unius C 17 immo . . . animalis om. P 18 Dici- mus . . . animam om. V 18-19 Sed . . . unde om. CV 19 Augustinus: tamen add. C; cum add. V 20 manifestat se: videtur P se: eum V 21 ei: ea P animam: animal P Non: Nihil P 22 mundi om. V 24 Ut: autem add. P 25 organico: cogitato C convenientius: conveniens P reci- piendam: accipiendam C

18-19 Plato et alii auctores: cf. supra, n. 351.

19-21 Augustinus: *De Consensu Evangelistarum* I. xxiii. 35: 'Utrum autem universa ista corporalis moles quae mundus appellatur, habeat quamdam animam vel quasi animam suam, id est rationalem vitam, qua ita regatur sicut unumquodque animal, magna atque abdita quaestio est: nec affirmari debet ista opinio, nisi comperta quod vera sit; nec refelli, nisi comperta quod falsa sit'.

21-23 Cf. locos Guill. de Conchis et Petri Abaelardi cit. apud Guillaume de Conches *Glosae super Platonem*, p. 145 et not. c.

quam ad aliud recipiendum; sufficienti autem preparatione corporis et appropriatione existente ut anima ei infundatur, a primo datore formarum ei infunditur anima, et ita nature ministerio precedente subsequens est a prima causa perfectio, scilicet anima que est perfectio 5 corporis organici viventis potentialiter.

xxv. iii. *Inquirat utrum nova anima infundatur corpori vel antiqua*

Sed videtur quod potius corpori sufficienter apto ad recipiendum animam rationalem prius debeat ei infundi anima antiqua quam anima nova creari et ei infundi; et hac ratione.

10 362. Facilius est existens in effectu accipere et illud dare quam novum facere et illud accipere et illud dare. Ergo, cum aptatum fuerit corpus a natura ut ipsum per animam vivificetur, facilius est ei animam iam factam infundere quam novam facere et ei eam infundere; et ita illa anima que fuit unius hominis potest esse alterius hominis.

15 363. Preterea. Anima existens in corpore meretur et demeretur. Bonum est autem animam salvam, malum autem animam dampnari: et bonum est appetendum, malum autem respuendum. Bonum est ergo infundere corpori organico potentialiter viventi animam antiquam mole peccatorum oppressam, ut ipsa existens in corpore mereatur purgando 20 se a peccatis suis et summum bonum sibi adquirat; malum autem est ipsam remanere a corpore separatam et non mereri, nec perfecte purgari, sed ad mortis penam perducere. Melius est ergo animam prius factam corpori infundere, ut in eo possit mereri per scientiarum et virtutum inquisitionem, quam novam animam corpori infundere. Sed Creatoris 25 est ita bene agere quod melius non potest fieri; ergo dat potius corporibus animas antiquas, ut ipse et mereantur et purgent se a vitiis, ut eternam vitam habeant, quam novas eis conferat animas, et ne anime veteres, que possent per coniunctionem ipsarum cum corporibus mereri, dampnentur. Et ita ut prius.

1 sufficienti: sustineri autem existere P autem om. C 1-2 et appropriatione existente om. P 2 ei: ea P 2-3 formarum ei om. P 3 infunditur: ea add. P 3-4 subsequens: sequens C 4 scilicet . . . perfectio om. V 6 Inquirat . . . antiqua in marg. C; om. PV 7 potius . . . apto: corpus habente in effectu P apto: aptato V 8 prius debeat ei om. CV anima om. P 9 creari: fieri P ei om. C et om. P 11 novum: novam P accipere et illud om. CV aptatum: aptum C 12 corpus: organicum add. P 13 eam om. C; eum add. P 13-14 et ita illa anima: et in illa P 14 potest: iterum add. V hominis om. P 15 Preterea: item P 16 Bonum est autem: et bonum est P 16 et: sed P 17 autem om. P 21 et non mereri om. V 22 mortis om. P perducere: deduci P factam: formatam C 23-24 ut in eo . . . inquisitionem om. CV 24 animam corpori infundere om. C 25 ita: tam P fieri: agere V 26 purgant: purgant C 27 eis: ei C ne om. P 28 possent: possunt C 28-29 corporibus mereri: corpore salvam P

364. Solutio. Ad primum dicendum est quod non est facilius ipsi creatori animam prius creatam infundere quam novam creare et illam infundere; sicut si lignum aliquod habilitetur per caliditatem et siccitatem sufficienter ut ipsum igniatur, nova confertur ei igneitas et non transfertur in ipsum vetus igneitas prius existens in alio corpore. 5 Creando autem animam Deus eam infundit corpori organico potentialiter viventi. Si autem non sit in eo organum cum aptitudine vitam recipiendi non infundit ei animam. Non enim dat animas nisi secundum precedens nature ministerium et competentem preparationem existentem in corpore. Deficiente vero debito organo corporis recedit anima ab ipso ex 10 quo per ipsum introducebatur; et si iterum per naturam redeat eiusdem corporis organum, in idem corpus redibit eadem anima que in eo prius fuit, et naturalis secundum hoc erit mortuorum resurrectio; sed non redibit naturaliter eiusdem corporis organum, et ideo non erit resurrectio mortuorum naturalis, sed miraculosa. 15

365. Ad aliud dicendum quod ratio et intellectus sunt vires ipsius anime per quas potest ipsa anima discernere bonum a malo et servare voluntatem suam in rectitudine et a bono non declinare. Si ergo ipsa bonum cognoscens malo adhereat, cum ad ipsum non sit coacta, immo sponte bonum contempnens malo se submittat, non datur ipsa post 20 separationem eius a corpore suo iterum alii corpori ne ipsa declinet a malo iterum, sicut prius declinavit. Melius est ergo ei novam animam infundere mundam a labe, preterquam ab originali peccato, ut ipsa, utens ratione et intellectu, rationis arbitrio rectitudinem sue voluntatis conservet propter ipsam rectitudinem. Tunc autem conservatur voluntas 25 in rectitudine quando solum vult homo illud quod Deus vult ipsum velle.

366. Item. Queritur, utrum anima exuta a corpore possit intellectu uti actualiter.

Quod non, sic videtur. Cum anima intelligit, ut habetur ab Augustino

1 est¹, 2 om. P 2 creatam: factam P 4 confertur: confert P 4-5 et non... igneitas om. P 6 eam om. V 8 infundit: infundet C 9-10 existentem in corpore... organo: existentem. Corpore vero deficiente a debito organo C 10 vero: autem P corporis om. C 11 introducebatur: anima add. V per naturam redeat: per naturam redeat, per naturam redeat add. C 12 in idem: ibidem V 13-15 sed non... miraculosa om. P 16 dicendum: est add. V 17 anime om. V anima om. V 18 in rectitudine: et rectitudinem P ergo ipsa: ipsum igitur P 19 malo adhereat: malum faciat P immo: sed C 20 se submittat: adhereat P 21 eius om. P suo om. V ipsa: ipsum P declinet: declinat P 22 malo: bono P ergo ei: igitur P 23 peccato om. P 24 arbitrio: arboribus P 25-26 propter... velle om. P 27 Item om. C possit: posset V 29 sic om. P Cum: quando P

¹ Ad primum: cf. supra, n. 362.

¹⁶ Ad aliud: cf. supra, n. 363.

²⁹-p. 101, l. 1 ab Augustino... auctoribus: Aug. *Tract. in Iohan. Evang.* xv. 19; Arist. *De An.* i. i (403^a8-10), iii. viii (432^a3-10); Gundiss. *De An.* x (101).

et ab Aristotele et ab aliis auctoribus, ipsa intelligit per ymaginem in ea constitutam representantem ei rem illam, cuius similitudo est illa ymago, et anima convertens aciem animi ad illam ymaginem coniungit et copulat eam cum re cuius est illa ymago, et sic intelligit actualiter.

5 Sed anima cum est a corpore exuta nulli est coniuncta, nec habet ligationem cum corpore. Ergo mediante corpore aliquo non formatur in anima aliqua passio que sit rei similitudo, et omnis passio que formatur in aliquo formari habet per contactum vel per aliquam ligationem anime cum corpore quando in eo ipsa est. Sed anima exuta a corpore 10 non habet ligationem cum corpore ut ipsa illud moveat, nec accidit ipsi contactus cum aliquo. Ergo in anima exuta a corpore non formatur alicuius rei ymago. Sed si anima intelligat, per ymaginem intelligit; sed a corpore exuta non habet in se ymaginem. Ergo a corpore exuta non habeatur intellectum.

15 367. Contra. Ut habetur ab Augustino et Ieronimo et aliis auctoribus, anima in corpore existens mole carnis oppressa ita obfuscatur quod uti intellectu non potest nisi sensus ministerio precedente; unde dicit Aristoteles in principio *Posteriorum*: 'Omnis doctrina et omnis disciplina intellectiva fit ex preexistenti cognitione', scilicet sensitiva. Anima 20 autem exuta a corpore libera est. Ergo potius potest tunc uti intellectu quam prius; sed quando est in corpore intelligere potest; ergo et extra.

368. Preterea. A pluribus habemus auctoribus quod post separationem anime a corpore, quandoque contingit unam animam certificare aliam animam et de ignoto dare certificationem ei et cognitionem. Sic 25 ergo contingit unam animam maiorem habere scientiam alia anima.

369. Contra. Anima exuta a corpore nullo est impedita quin ipsa quidlibet intelligat: est enim habens se ad similitudinem oculi existentis in centro et videntis totam speram. Ergo nulla anima alia est sapientior.

1 ymaginem: ymaginationem P 2 representantem: que presentat P est: alia add. P 5 cum est om. CV coniuncta: iuncta C 7 rei: ei V 8 contactum: contractum P vel: et V 9-10 anime... ligationem om. per hom. P 11 ipsi contactus: ipsius esse contactum P aliquo: alio P 12 ymaginem: ymaginationem C 13 in se om. P 13-16 non habeatur intellectum... quod om. CV 16 obfuscatur: elata^{ur} P 18 principio: primo V omnis² om. V 19 intellectiva om. P sensitiva: Contra add. C 20 autem om. C 21 sed: et V; om. C ergo et extra om. P 22 Preterea: Item P post: prius V 24 aliam animam om. P de: ab P certificationem om. P et² om. P 26 a: de V nullo: a nullo V impedita: impedimenta P 28 videntis: videns V anima om. P

¹⁵ ab Augustino... auctoribus: Aug. *De Trin.* viii. ii. 3; locum Ieronimi non invenimus; Avic. *De An.* v. v (25^{va}B).

¹⁸-19 in principio *Posteriorum*: Arist. *Anal. Post.* i. i (71^a1-2) iuxta versionem Iacobi Venetici (5).

¹⁹-21 Cf. Avic. *De An.* v. v (25^{va}B); v. vi (26^{va}E).

²² Cf. Gregorius M. *Dial.* iv. 33.

370. Item. Potest similiter hic queri, utrum anima philosophi cuiusdam sit sapientior separata a corpore quam anima alicuius idiote post separationem ipsius a corpore.

Quod non sit sapientior videtur per proximam rationem precedentem.

371. Quod sit sapientior videtur per hoc quod scientie quas firmavit ipse philosophus in anima sua per ymages rerum in ea repositas, remanent in anima post remotionem ipsius a corpore, quia nullam est assignare causam destructionis illarum scientiarum firmatarum in anima, cum tam anima quam scientia contrarietate careat, et anima aptior est ad retinendum scientias quando est extra corpus quam quando est in corpore; quia quando est in corpore convertit ipsa aciem animi et intentiones suas ad regimen corporis et eius dispositiones et ad multa que accidunt corpori a causis extrinsecis.

372. Solutio. Dicimus quod anima separata a corpore intellectu uti potest, et una intelligit plus alia et est sapientior alia; quia quanto anima magis particeps est illuminationis procedentis a pura veritate, que summe lucida et incommutabilis est, illa purificatione habet intellectum perspicaciorem, et maioris est sapientie quam illa que mole peccatorum est oppressa, minus existens particeps nature illuminationis. Sicut enim lux facit ad operationes sensus, ita et illuminatio pure veritatis facit ad operationem intellectus. Unde bene concedimus quod anima cuiusdam idiote, quando est separata a corpore, est sapientior quam anima philosophi, si anima illa que fuerit idiote fit magis particeps pure veritatis et lucis ab ea irradiantis quam anima philosophi sit particeps; et propter hoc contingit quod anima minus sapiens scientiam recipit a sapientiori intuendo eam et quicquid est in ea. Probabile tamen est quod anima philosophi plus sciat de quibusdam quam anima idiote, licet ipsa sit particeps pure veritatis, et de illis plus scit ipsa que recipit per receptionem discipline in corpore que non sunt de divina contemplatione.

1 Item *om.* C hic *om.* C 2-3 sapientior . . . corpore: cum ipsa fuerit exuta sit sapientior quam anima alicuius idiomate cum ipsa fuerit separata P 4 proximam . . . precedentem: precedentem rationem proximam C 6 ymages: ymaginem P 7 remotionem *om.* P quia: quod C 8 illarum *om.* P 9 careat: caret P 10 est: sit P 11 quia . . . corpore *om.* V et: ad V 12 ad: supra P et *om.* P 14 Solutio: ad hoc *add.* V 15 una: aliqua C 17 illa purificatione: per illam purificationem V purificationem: puriorem P 18 perspicaciorem *om.* P et: etiam *add.* C 19 minus existens: et minus est P 20 ita et illuminatio: in eluminatione P 21 bene *om.* C 23 illa *om.* PV fuerit: fuit C fit: fuerit C 24 quam: pro P particeps: pure veritatis *add.* V 26-29 intuendo eam et quicquid . . . contemplatione *om.* P 28-29 et de . . . contemplatione: ut de illis que non sunt de divina contemplatione plus scit anima

5-11 Cf. Gundiss. *De An.* x (98).

15-19 Cf. Gundiss. *De Immortalitate Animae* (19); *Liber de causis primis et secundis* x (130).

19-21 Cf. Avic. *De An.* v. v (25thA).

373. Sed queritur. Quomodo una anima possit recipere scientiam ab alia, cum utraque ipsarum careat et auribus et ore et instrumentis significandi aliquid quod ipsa intelligit? Nos enim id quod intelligimus significamus aliis per voces, vel per aliqua alia signa, ut claustrales per nutus et signa corporalia suos intellectus aliis exprimunt.

374. Similiter queritur. Quomodo anima seipsam possit intelligere, cum nihil in seipsum agat vel patiat a seipso, ut eodem oculo quo quis videt, eundem oculum videre non contingit; et eodem baculo quo quis percutit, non contingit eundem baculum percutere.

375. Ad primum. Dicendum est quod sicut compositum se habet ad compositum, ita simplex se habet ad simplex; unde sicut compositum recipit inmutationem a composito, ita simplex inmutatur a simplici; et sicut nos oculo composito manente anima videmus rem compositam, ita anima separata a corpore seipsam videt et intuetur, simplex cum ipsa sit simplex; unde intuetur aliam animam, et eam intelligendo, percipit in ea inmutationes in ea repositas, que sunt similitudines rerum extra, et per illarum similitudinum perceptionem venit in cognitionem rei prius ignote, et secundum quod plus et plus illuminatur a causa prima, secundum hoc clarius eas intuetur, et plus scientie sibi acquirit; et quia sic venit in scientiam rei ignote, per hoc quod convertit aciem animi sui ad aliam animam puriorem et magis illuminatam, dicitur quod una anima recipit scientiam ab alia; et per hoc quod ipsa percipit in illa alia anima ymaginem sui ipsius anime intelligentis, intelligit ipsa anima seipsam per sui ymaginem in alia anima perceptam. Et est simile apud sensum: oculus in speculo percipit ymaginem sui, et per illam ymaginem seipsum videt. Et sic patet solutio secunde questionis.

philosophi quam anima idiote, que, scilicet anima philosophi, apud se retinet ex disciplinis receptis in quam adminiculo corporis quando ei fuit coniuncta V

2 ipsarum *om.* P auribus: aure P 2-3 instrumentis significandi: instrumenti signis P 3 enim: autem C id: idem V 4 significamus: signamus P vel: et P aliqua alia *om.* P 5 corporalia: corporum V 5-6 corporalia . . . exprimunt *om.* P 7 anima *om.* V 8-9 quo quis videt *om.* P 9 contingit: aliquem *add.* P; nisi per reflexionem radiorum *add.* V 11 sicut *om.* V 12 ad simplex: ad simplicem V 14 manente: iuvante C anima *om.* P 15 a corpore *om.* P videt et *om.* C 15-16 cum . . . simplex *om.* P 17 inmutationes in ea *om.* C repositas: receptas V rerum: esse P 18 perceptionem: receptionem P 19 a causa prima *om.* P 20 clarius: plus et plus P 21 sic *om.* V 22 sui *om.* PV aliam *om.* P et magis illuminatam: ea P 23 quod *om.* CP 24 alia *om.* P ymaginem sui: magne P 25 anima *om.* P in *om.* C perceptam: receptam P 26 apud: quod P ymaginem: ymaginationem P

7-9 Cf. Aug. *De Trin.* ix. iii. 3.

11 Ad primum: cf. supra, n. 373.

XXV. iv. *In qua parte corporis sit anima*

Restat ut videamus, cum anima sit in corpore et non in qualibet parte corporis essentialiter, ut prius ostensum est, in qua parte corporis humani sit anima essentialiter.

376. Quod sit in corde sic videtur posse ostendi. Ut habemus a pluribus auctoribus, ex constrictione cordis provenit dolor, ex dilatatione provenit gaudium. Sed in anima est dolor propter cordis offendiculum, quia ipsa tenetur regere. Similiter gaudium est in anima. Indicium ergo est animam esse in corde, quia ex constrictione cordis provenit dolor et ex dilatatione gaudium.

377. Preterea. Ab Aristotele habemus quod ira est ascensus sanguinis circa cor; unde cum ascendit sanguis circa cor, tunc est ira. Sed plura sunt membra corporis vegetati ab anima quam cor; potius videtur ergo animam esse in corde quam in alio membro.

378. Contra. Anima est in corpore humano ad regimentum corporis humani; cor autem est unum principalium membrorum hominis: unde si contingat per aliquod accidens fieri timorem in homine fugit sanguis ad cor propter ipsum consolandum, ne ipsum deficiat propter nimiam timiditatem. Regit ergo sanguis ipsum corpus in hoc casu. Est ergo hoc indicium quod anima debens regere corpus humanum sic sit essentialiter in sanguine quia ipse sanguis est nutrimentum totius corporis, et ita est ipse eius consolatio.

379. Quod autem anima sit in cerebro potest haberi per hoc quod cuiuslibet sensus perfectio est in cerebro, et cuiuslibet alterius apprehensionis, ut eius que fit per ymaginationem, vel per estimationem, vel per memoriam. Cum ergo apprehensio sit ab anima, et in cerebro per inmutationes ibi receptas fiant apprehensiones, indicium est quod potius est anima in cerebro quam in alia parte corporis humani. Quod bene

2 ut videamus: videre P 3 corporis om. P prius om. P 5 sit om. P
7 offendiculum: ostendiculum C 8 quia: quod C 9 quia: quod C cor-
dis: eius P 11 Preterea: Item P 12 circa cor om. P ascendit: accedit P
12-13 Sed ... cor om. P 13 potius ... ergo: et ita potius videtur P 14 alio:
aliquo C 15 Contra: Item P; om. V regimentum: regimen P 16 autem:
enim V principalium: principium C hominis: hominum P 18 deficiat:
desiccat P 20 quod: quia V 21 sanguine: et ideo add. C; et ideo etiam
add. V quia: eo quod P 21-22 et ita ... consolatio om. CV 23 autem
om. V 25 ymaginationem: ymaginem P 26 ergo: igitur P sit ab
anima et: anima sit P cerebro: et add. P 27 ibi: sibi C receptas: repo-
sitas V

5-6 a pluribus auctoribus: Arist. *De An.* I. iv (408^b5-8); Constantinus *Viat.* III. xiv (ciii^v): 'Cor enim eorum cum timeat constringitur, et calor suus naturaliter coadunatur et non dilatatur ... In letitia dilatatur cor subito et aperitur'.

11 Aristotele: *De An.* I. i (403^a31).

concedimus dicentes quod non est in corde. Multi tamen auctores videntur velle animam secundum se totam esse in qualibet parte corporis, sicut Deus ubique est secundum se totum.

380. Ad predictas autem rationes sic resistimus. Dicendo quod ex constrictione cordis provenit dolor, quia cor est unum principalium membrorum; et ideo quia anima appetit esse in corpore, appetit anima ut cor existat in debita dispositione; unde si adveniat constrictione molestatur ipsa anima, quia iam recedit cor a debito organo: et ideo ex constrictione cordis provenit dolor in anima ne cor deficiat per constrictionem. Ex dilatatione vero cordis provenit gaudium in anima, quia cor est naturaliter calidum: unde suum debitum esse est esse in caliditate. Caliditatis autem est dissolvere et dilatare; et ideo ex dilatatione cordis provenit gaudium in anima. Propter hoc quod cor debet regi ab anima est in organica dispositione et debita sibi et regulari quando sic dilatatum est cor. Interdum tamen potest esse cordis dilatatio vehementi gaudio existente, quod cor ultra modum dilatabitur ita quod homines debite memorie et debite scientie viam amittant. Ex ascensu autem sanguinis circa cor provenit ira, quia cor naturaliter est calidum, et sanguis naturaliter est calidus, et ita calidum adicitur calido, et tanto magis habundat ibi caliditas ex calore dissoluto et rarefacto, et ita est ibi timor et levitas: quoniam ex dilatatione timor, et ex rarefactione levitas. Sed quando cor est inflatum et agile, tunc habet homo spem habendi victoriam de aliqua molestia sibi illata. Sed ira est cum spe habendi victoriam, et ita ex ascensu sanguinis circa cor provenit ira. In

1-3 Multi ... totum om. P 6 appetit² anima om. P 7 existat: existens P
8-10 et ideo ... constrictionem om. P 9 per: propter V 10 vero: autem C
11 naturaliter: de natura V; om. P debitum: proprium P 13 cordis om.
P provenit: prout P Propter hoc: Et propter hoc etiam V cor: quod add. P
14 organica: propria P et: existente P 14-17 quando ... amittant om. P
17 ascensu: accessu P 18 naturaliter: in se P 19 et sanguis ... calidum
om. per hom. V 20 caliditas: calidum C 21 timor: tumor C et² om.
P rarefactione: calefactione V 24 victoriam: memoriam P ascensu: ac-
cessu P

1 Multi ... auctores: vid. locos citatos ab H. Ostler, *Die Psychol. des Hugo von St. Viktor* (Beiträge VI. i, 1906), p. 62 not. 4, et praecipue Guill. de S. Theod. *De Natura Corporis et Animae* II (719D): 'sicut Deus in mundo, sic quodammodo ipsa (anima) sit in corpore suo, ubique scilicet ... tota ... in singulis partibus'.

15-17 Cf. Constantin. *Pantegn.* Theor. IV. vii (xvi^{va}): 'Tota sua excluditur substantia cum nimium gaudium subito dissolvit et exire eum (calorem naturalem) facit. Unde cito quis moritur'; Anon. *Quaest. Salernitan.*: 'Queritur quare quislibet levius moritur ex nimio gaudio quam ex tristitia' (cod. Bodl. Auct. F. 3. 10, fol. 139).

18-23 Cf. Constantin. *ibid.* IV. viii (xvi^{vb}): 'Ira enim est fervor cordis per quem calor naturalis subito extra prorumpit cum anima ob illatas iniurias excogitatum vindictam explere desiderat'.

23 victoriam: cf. Avic. *De An.* IV. iv (20^{ra}A): 'Que vero vult vincere et id quod putatur nocivum repellere est irascibilis ... ex ira habetur intensio voluntatis ad victoriam'; cf. supra, nn. 55, 71.